

Podizanje Kristovih učenika u Hrvatskoj

Jeremy Bohall

EPC Stijena Spasenja, Zagreb
jeremy.bohall@gmail.com

UDK: 27-27:27-31:27-4:277
Izvorni znanstveni članak
<https://doi.org/10.32862/k1.13.2.2>

Sažetak

Ovaj projekt istražuje kako Evanđeoska pentekostna Crkva (EPC) danas u Hrvatskoj podiže učenike Isusa Krista. Cilj je pokazati da, unatoč smanjenoj učinkovitosti stvaranja i slanja Kristovih učenika, kako u svijetu tako i na lokalnoj razini, EPC ipak raspolaze znatnim resursima i potencijalom da i nadalje poslušno ispunjava Veliko poslanje. To se ovdje pokazuje kroz razmatranje teksta Matej 28,16-20 i pripadajuće povijesne definicije Kristova učenika, istraživanjem izvornoga konteksta učenja te kroz razgovor s nekoliko članova EPC-a. Kao rezultat ovog istraživanja, prepoznajem nekoliko razloga za značajno smanjen broj novih Kristovih učenika u Hrvatskoj, no kao primarni problem ipak se ističe pojava koju ćemo ovdje biti slobodni nazvati naivna neposlušnost. Ustvrdit ću da lokalne crkve u sustavu EPC-a nisu primjereno poučene kako na pravilan način podizati Kristove učenike. Ukazivanjem na važnost kvalitetnog poučavanja, gradnje odnosa i prakticiranja duhovnih disciplina, namjera mi je pokazati da unutar EPC-a postoji rješenje za problem nedovoljno učinkovitoga učenja.

Ključne riječi: Kristov učenik, učenje, Veliko poslanje, poslušnost, Crkva

1. Problem

1.1 Globalni problem podizanja Kristovih učenika

Crkva ne odgovara pravilno na Isusovu zapovijed o podizanju učenika za Krista. Ugledni kršćanski mislilac i pisac Dallas Willard tvrdi da je „najvažnije pitanje

s kojim se svijet danas suočava, osim svih strašnih potreba suvremenoga svijeta, hoće li oni koji se svojim zanimanjem ili kulturom identificiraju kao *kršćani* na kraju svega postati Kristovi učenici“ (2006, Kindle, 162). Ima ih još koji se slažu s Willardovom procjenom. Eminentni kršćanski lider John Stott vjeruje da je „površnost učenitva“ općeprisutna pojava (2012, Kindle, 275). Primjećuje da Crkva brojčano raste u različitim dijelovima svijeta, ali da je to često „rast bez dubine“ (2012, Kindle, 275). Razlog tomu, prema Paulu Bortwicku, leži u činjenici da je Crkva dugo „naglašavala potrebu stvaranja evanđeoskih preobraćenika, što je tijekom vremena dovelo do anemičnosti same Crkve i njezinih učenika, koji su to samo nominalno.“¹

Isusovo Veliko poslanje, upućeno njegovim učenicima, kao što je zabilježeno u tekstu Evanđelja po Mateju, predstavlja temelj ove studije. „Zato idite i učinite sve narode mojim učenicima. Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio“ (Mt 28,18-20).² Isusovi su učenici čuli ove riječi, poslušali ih i prenosili dalje, a rana je Crkva rasla. Knjiga Djela apostolskih jasno pokazuje da je predanost učenika poslanju njihova Učitelja dovela do širenja evanđelja i umnožavanja broja Kristovih učenika. Više od 2000 godina kasnije iste se riječi mogu čuti širom svijeta iz usta propovjednika, učitelja i kršćanskih lidera, koji se istinski žele odazvati pozivu za koji vjeruju da je u svakom svom detalju jednako važan i relevantan kao što je to bio prvim primateljima. Ipak, kriza je tu: Crkva općenito ne odgovara onako kako bi trebala na poziv podizanja Kristovih učenika. Iako rješavanje ovoga globalnog problema nadilazi granice ovog članka, ipak je ključno biti svjestan da se ne radi o jednostavnom problemu koji je relevantan samo na lokalnoj razini.

1.2 Problem podizanja Kristovih učenika u Hrvatskoj danas

Tijekom svoga uvodnog obraćanja na Protestantском evanđeoskom vijeću u Hrvatskoj u listopadu 2016., Stanko Jambrek je pročitao tekst Matej 28,16-20 i postavio pitanje „Koji je danas najvažniji problem u hrvatskoj Crkvi?“ Njegov je odgovor bio „neposlušnost Velikom Gospodnjem Poslanju podizanja Kristovih učenika.“³ Čuo sam slična razmišljanja također i u nekim drugim prilikama diljem Hrvatske. Ono što su ugledni iiskusni kršćanski misionari i mislioci pre-

- 1 Paul Borthwick, razgovor sa Stanom Guthriem putem Interneta, 17. kolovoza 1999. Citirano u Stan Guthrie, *Missions in the 3rd Millennium: 21 Key Trends for the 21st Century* (Waynesboro, GA: Paternoster Press, 2000), 178.
- 2 Biblija. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1978.
- 3 Stanko Jambrek, „Izazov temeljne biblijske ekleziologije“, (predavanje, Protestantansko evanđeosko vijeće u Republici Hrvatskoj, Baptistička crkva Zagreb, Hrvatska, 20. rujna 2016.).

poznali kao globalni problem, hrvatski crkveni čelnici smatraju također svojim lokalnim problemom. Svjedočio sam tome iz prve ruke u nekoliko prilika. Vjerujem da Evanđeoska Pentekostna Crkva (EPC) u Hrvatskoj nije uspjela razviti biblijski, dobro kontekstualiziran odgovor na Veliko poslanje. Ovo će istraživanje pokazati svu ozbiljnost situacije. Potom ću iznijeti ideje za put prema naprijed.

Kao američki misionar u Hrvatskoj, suočavam se s ovim izazovom tijekom posljednjih deset godina. EPC mi je omogućio priliku za učenje jezika i kulture te služenje Gospodinu na puno različitih načina. Pritom je za mene osobno od velike važnosti to što sam tako ušao u neke od najznačajnijih međuljudskih odnosa u svome životu. Svi ovi aspekti moga prvog desetljeća u Hrvatskoj doveli su zapravo do ovog projekta. Razvio sam veliku predanost i ljubav prema EPC-u, ali sam također bio u stanju vidjeti u Crkvi ono što vjerujem da predstavlja njezinu tzv. slijepu točku – nedovoljno uspješan odgovor na Veliko poslanje. Ova je teza rođena iz istinske želje da EPC procvjeta u svojim nastojanjima podizanja učenika Isusa Krista.

Omogućuje li tvrdnja dr. Jambreka o neposlušnosti potpun odgovor? Zajednice EPC-a u Hrvatskoj okupljaju mnogo istinskih kršćana koji žele biti poslušni svome Gospodinu. Činjenica je da postoje višestruki čimbenici koji doprinose ovom problemu. Cjeloviti zaključak mora uzeti u obzir obje ovdje važne okolnosti: postojanje brojnih vjernih Kristovih učenika u Hrvatskoj te činjenicu da mnogi od njih nisu svjesni svoje neposlušnosti Velikom poslanju. Stoga, ustvrđiću da je neuspjeh Evanđeoske Pentekostne Crkve da podiže brojne Kristove učenike rezultat pojave koja se može nazvati naivna neposlušnost.

1.3 Definiranje pojmova

Prvi će dio ovog projekta biti posvećen istraživanju značenja najvažnijih riječi i pojmova. Pritom je od ključne važnosti pojam *učenik* te izrazi koji se odnose na učenishтво i podizanje Kristovih učenika. Drugi je dio posvećen razumijevanju toga što je zapravo učenik Isusa Krista. Ukratko ću istražiti način na koji su stari Grci upotrebljavali ovaj pojam, uspoređujući izvornu riječ s načinom na koji se ona koristi u Bibliji. U trećem ću dijelu istražiti pojam Velikog poslanja. Cilj mi je razumjeti što je Isus mislio kad je rekao jedanaestorici da stvaraju učenike. Bez temeljitog poznavanja i razumijevanja Velikog poslanja, Crkva se ne može učinkovito posvetiti zadatku podizanja Kristovih učenika.

Pojam koji ću pokušati izbjeći jest učenishтво. Riječ je problematična iz više razloga. Prvo, imenica se kao takva ne koristi u Bibliji. Nastojat ću razumjeti Isusove riječi što je moguće doslovnije, koristeći se tekstem Matej 28,16-20 kao osnovom za svoju argumentaciju. Koliko god vrijedan biblijski koncept sama riječ učenishтво može predstavljati, radije se priklanjam korištenju biblijskog jezika. Pažljivo

definirajući dva prethodno spomenuta ključna pojma, svakako ću nastojati zadržati biblijsku cjelovitost. Kao drugo, pojam učenje često se koristi, ali se rijetko pobliže određuje u knjigama, priručnicima i propovijedima koje obrađuju teme iz spektra od pokretanja Crkve do njezina vođenja i društvenog djelovanja. Iako sve ove teme ulaze u obuhvat našega kršćanskog poslanja, način na koji se pojam učenje koristi često je dvosmislen i zbunjujući. Kao što to kaže Dallas Willard: "Izraz učenje je trenutno gotovo upropašten u kontekstu bilo kojeg čvrstoga psihološkog ili biblijskog sadržaja" (Willard 2006, 53). Stoga, osim citata koji će mi pomoći da podržim svoje glavne argumente i ponudim jasne ideje o učenju, sama će se riječ ovdje kao takva u potpunosti izbjegavati.

1.4 Svrha ovog istraživanja

Mnogi se dobronamjerni vjerni kršćani uključuju u aktivnosti za koje vjeruju da će rezultirati situacijom da više ljudi dolazi u njihovu lokalnu crkvu. Pritom se ovi pastori, laici i članovi zajednice često razočaraju. Programi, službe i neposredno služenje rijetko dovode do trajnih rezultata. Priča o Crkvi u Horvatovcima samo je jedan od primjera. Posebice zbunjuje kontrast između izvornog poziva Isusa Krista i načina na koje evanđeoske crkve usmjeravaju svoje napore. Ovaj je projekt rezultat mog pokušaja da otkrijem zašto se poziv na podizanje Kristovih učenika marginalizira u odnosu na druge, manje važne vizije i ciljeve.

Nakon što ću u drugom i trećem dijelu svoga članka istražiti značenje pojma učenik i samu Isusovu zapovijed, skrenut ću pozornost na to kako Isusovi učenici slijede svog učitelja danas. Četvrti se dio članka bavi Crkvom – mjestom gdje se okupljaju Učitelj i učenici. Prikazuje se nekoliko načina na koje učenici uče, rastu i podižu druge učenike Isusa Krista u Kristovoj Crkvi. Peti dio članka sadrži prikaz rezultata brojnih razgovora koje sam vodio s odabranim članovima EPC-a. Moja je svrha ponuditi evanđeoskim kršćanima u Hrvatskoj plan za učinkovito podizanje Kristovih učenika. Perspektiva lokalnih članova Crkve i njihovih čelnika ključna je za razumijevanje onoga što se zapravo događa u cijeloj zemlji.

Ovaj je poziv relevantan na globalnoj razini. Ipak, jedini je način njegova globalnog ostvarenja postavljanje u lokalni kontekst. Ovaj članak istražuje kako se Isusov poziv iz teksta Matej 28 može najučinkovitije ostvariti u Hrvatskoj u 2018. i šire. Ne očekujem da će to biti cjelovit i sveobuhvatan priručnik za podizanje Kristovih učenika. Ovo je, umjesto toga, jednostavno početak moga vlastitog istraživanja te se nadam se da će postati koristan izvor mojim kolegama. Na kraju, moj cilj nije ukazati na nesavršenu Crkvu, već na našega Gospodina i Spasitelja, čiji autoritet omogućuje ostvarenje našeg poslanja i čija prisutnost znači da nismo usamljeni u svojim težnjama i naporima.

Iako je svrha mog rada veoma ambiciozna, ona je također duboko osobna. Smatram da je moj poziv stvaranje učenika Isusa Krista u Hrvatskoj i ne vidim

bolji kontekst od EPC-a za bavljenje tim zadatkom. Ovaj je projekt postao prirodni rezultat bavljenja mojim pozivom u specifičnom kontekstu u kojem živim. Stoga, ovo sam istraživanje proveo kako bih artikulirao svoju misiju podizanja Kristovih učenika. Nadam se da pritom mogu ponuditi EPC-u vrijedan izvor za osmišljavanje i usmjeravanje daljnjeg angažmana lokalnih crkava u Velikom poslanju.

2. Što je učenik?

Pojam *učenik* ne koristi se u svakodnevnom engleskom jeziku. Niti se ovaj pojam danas uobičajeno primjenjuje, čak ni unutar lokalne Crkve. Obično se taj pojam slobodno definira u skladu s potrebama pastora, pisca ili čak teologa. Mnogi karakteriziraju učenika kao zrelog kršćanina,⁴ često ga suprotstavljajući „normalnom“ ili „nominalnom“ kršćaninu. S druge strane, neki pak smatraju da je svatko učenik (Dever 2016, 43).⁵ Ovaj se pojam, međutim, često koristi za promociju nekih drugih kršćanskih ideja kao što su, primjerice, pokretanje Crkve, male grupe ili razvijanje vodstva. Ovi načini korištenja pojma *učenik* često mijenjaju izvorni odnos na koji je Isus pozvao svoje sljedbenike u nešto što podrazumijeva (često modernu) svrhu od drugorazrednog značaja. Ovo poglavlje počinje na samom početku. Ukratko ću istražiti povijest grčkoga novozavjetnog izraza, koji se prevodi kao *učenik* te ukratko istražiti postoji li taj pojam u Starom zavjetu. Zatim ću razmotriti Isusovu definiciju, kako su je zabilježili pisci Novoga zavjeta, te sliku učenika koju je imala rana Crkva, sve kako bih postigao bolje razumijevanje onoga što je na samom početku značilo biti učenik Isusa Krista. Pokazat ću da rečena definicija podrazumijeva neke određene parametre te da, na temelju onoga što je riječ značila u Isusovo vrijeme, Učitelj daje jasne smjernice i poziva svoje učenike da žive u skladu s njima.

2.1 μαθητής

Starogrčka imenica μαθητής (*mathétés*, učenik) uveliko se koristila i prije Isusova rođenja. Nalazimo je prvi put u pisanom obliku kod Herodota (Rengstorf 1967, 416), ali je vjerojatno bila u upotrebi i puno prije toga te se poslije često pojavljivala u grčkoj literaturi (Wilkins 1992, 72-73). Od početka je učenik uvijek imao

4 Ova tvrdnja dolazi iz osobnog iskustva i razgovora s drugima.

5 Dever kaže sljedeće: „Biti čovjekom znači biti učenikom.“ Tako autor želi pokazati da svi slijede nekoga ili nešto, njegova argumentacija u ovom poglavlju pokazuje da čovjek *namjerno* slijedi svoga gospodara. Tako, primjerice, ne može netko nenamjerno slijediti Isusa Krista. Stoga, onaj tko nenamjerno slijedi nekoga, nije njegov učenik.

gospodara: „Ne postoji μαθητής bez διδάσκαλος (*didaskalos*, učitelj ili instruktor)“ (Rengstorf 1967, 416). U vezi s imenicom μαθητής je glagol μανθάνω (*manthánō*, učiti). Sokrat i Platon koriste oba izraza, međusobno ih zamjenjujući, kako bi povezali pojam „učenika“ s nekim tko „uči“ (Wilkins 1995, 12). U 3. stoljeću, iako još uvijek postoje primjeri korištenja pojma μαθητής za učenika, helenisti su ga počeli redovno koristiti kao *terminus technicus* za sljedbenika (Wilkins 1995, 33). Pojam je opisivao učenika tijekom studija ili sljedbenika odabranog učitelja, filozofskog pravca ili kulturnog miljea (Wilkins 1995, 32). Netko je mogao biti učenik odabrane kulture – primjerice, privržen grčkom načinu života, ili pak učenik odabranog učitelja. Stoga, određenje odnosa između učitelja i učenika znatno je variralo, ovisno o situaciji (Wilkins 1992, 74-75).

U kasnom helenističkom razdoblju učenici su mogli biti oni koje je poučavao odabrani filozof, sljedbenici odabranih junaka ili mislilaca iz prošlosti pa sve do sljedbenika odabranoga religijskog vođe. U svakoj od tih situacija učitelj je davao određene smjernice o tome što znači slijediti baš njega. Za ovu je studiju od ključne važnosti činjenica da je učitelj uvijek bio taj koji je definirao što znači sljedbeništvo. „Vrsta odnosa ne može se odrediti u okviru prirodnog značenja pojma μαθητής, već u okviru dinamike koju oblikuje sam učitelj te tome pripadajuća vrsta učenitva“ (Wilkins 1992, 75). Ovaj će aspekt definicije pojma *učenik* biti od presudnoga značaja u pokušaju razumijevanja kako se pojam μαθητής koristio u Novome zavjetu. Od početka se, dakle, pojam μαθητής koristio za nekoga tko je ovisio o svom učitelju, vođi ili mentoru.

2.2 Pojam učenik u Starom zavjetu i rabinskom judaizmu

Samo u nekoliko nepouzdanih verzija Septuaginte (LXX) nalazimo pojam μαθητής 3 puta.⁶ U većini se prihvaćenih verzija LXX teksta određeni pojam ne pojavljuje (Rengstorf 1967, 426). No to ne znači da koncept kao takav ne postoji. Wilkins (1992, 54-55) smatra da je pojam talmidh hebrejski ekvivalent za μαθητής. Ipak, talmidh se upotrebljava samo jednom u Starom zavjetu, kada se glazbenik određuje u odnosu na svog učitelja (1 Ljet 25,8). Najjasniji primjer učenika, kako su ga razumjeli Grci, nalazi se u tekstu proroka Izaije, u kojem se lamadh često prevodi kao učenik. „Pohrani ovo svjedočanstvo, zapečati ovu objavu među učenicima svojim“ (Iz 8,16). To upućuje na činjenicu da su u Izraelu postojale prepoznatljive skupine ljudi, koji su bili poznati kao učenici ili poučavani (Wilkins 1992, 56). Ipak, Rengstorf (1967, 426) zaključuje da koncept učenika, onako kako ga vide novozavjetni pisci, u Starom zavjetu gotovo u potpunosti

6 U A: Iep. 13,21; 20,11 i 26,9. Rengstorf tvrdi da načini čitanja nisu dobro utvrđeni te da posljednji primjer jednostavno predstavlja pisarsku pogrešku (1967, 426).

izostaje. D. Müller (1975, 485) se s time slaže:

Čak i kao učenik, pojedinac uvijek ostaje dio odabranog naroda, kome je autoritetom Onoga koji izabire objavljena božanska Riječ. To isključuje svaku mogućnost odnosa učenik – učitelj između ljudi pošto svećenik i prorok ne poučavaju druge na temelju vlastita autoriteta.⁷

U oba slučaja, jasna referenca na „svoje učenike“ u Izaiji 8,16 i Müllerov citat upućuju na Jahvino učenje ili na „božansku Riječ“ – za što pretpostavljam da predstavlja jedinstvenu crvenu nit koja se proteže kroz cijelu kršćansku Bibliju, a koja ukazuje na odnos između Jahve i Jahvinih ljudi. Učenje, pokoravanje i primanje znanja o Jahvinim standardima predstavljaju teme koje se neprestano isprepliću kroz sve izraelske Svete spise.⁸ Iako u Starom zavjetu prepoznajemo sjenu odnosa između učitelja i učenika, taj se koncept u potpunosti afirmira tek u grčkoj/helenističkoj upotrebi, prakticira u rabinskom židovstvu,⁹ a svoj konačni izraz nalazi u liku Isusa Krista. Vrsta sljedbeništva koju Isus zahtijeva podrazumijeva uključivanje starih istina i praksi s kojima su Izraelci već otprije bili upoznati. U sljedećem ćemo odjeljku istražiti rečena preklapanja, pokazujući da Isusovo poimanje predstavlja primjer grčkog razumijevanja koncepta učitelj – učenik.

2.3 Pojam μαθητής u Novom zavjetu

Baš kao što je Tora bila autoritativni posrednik između Izraela i Jahve u Starom zavjetu, tako je Isus postao savršeni posrednik između Boga i njegova naroda. Isus predstavlja ispunjenje Zakona (Mt 5,17-18). „Za razliku od prijašnjeg židovstva Matejevih prvih čitatelja, poslušnost učenništva sada više nije usredotočena na zapovijedi, već na Isusa i njegovo učenje“ (Hagner 1998, 364-371). Baš kao što je Zakon omogućio Izraelcima da budu u odnosu s Jahvom i poučio ih kako trebaju postupati, tako je Isus na još savršeniji način omogućio Jahvinim ljudima

7 Neposredni prijevod prevoditeljice.

8 Primjeri su Psalam 1, Izreke 1-9, zajedno sa višestrukim citatima i parafrazama iz Izlazak 6 (*Shema*) kroz cijeli SZ.

9 Unatoč relativnoj odsutnosti unutar Starog zavjeta, rabinska tradicija izrazito prakticira upotrebu odnosa učitelj – učenik. Mišna pruža brojne upute o ovoj vrsti odnosa, a u razdoblju između 3. stoljeća prije Krista i početka 3. stoljeća nove ere često iznosi riječi mudraca (učitelja). Vidi posebno ABOTH (*The Fathers*), Herbert Danby, *The Mishnah: Translated from the Hebrew with Introduction and Brief Explanatory Notes*, (Oxford: Oxford University Press, 1933), 446f. Ključno za biti učenikom je bila posvećenost i usmjerenost na proučavanje Tore. Zapravo, pamćenje čitave Tore bilo je korisno za dosljednu vjernost Zakonu i često se kasnije zahtijevalo od budućeg rabina. „Čitava rabinska literatura svjedoči o tome da su rabini znali Bibliju napamet.“ Saul Lieberman, *Hellenism in Jewish Palestine*, (New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1994), 52.

da budu u odnosu s Njim, nudeći svoj vlastiti primjer i poučavajući kako treba živjeti, odnosno, upravo ono što Isus govori u evanđeljima. Nakon što je održao svoju propovijed na gori u Evanđelju po Mateju, Isus zaključuje tvrdnjom „Svatko tko sluša ove moje riječi i izvršava ih može se usporediti s mudrim čovjekom koji je svoju kuću sagradio na stijeni“ (Mt 7,24). Ljudi su bili zadivljeni jer je Isus učio kao netko tko ima autoritet. Kao Mesija, Isus svojim učenicima omogućuje neposredni odnos s Bogom i daje primjer koji trebaju slijediti. Na taj način Krist ispunjava Zakon.

Isus je istodobno krajnji primjer grčko-helenističkog razumijevanja gospodara. Pojam μαθητής odgovara novozavjetnom kontekstu zato što omogućuje gospodar/učitelju da definira odrednice sljedbeništva/učeništva. Sva četiri pisca evanđelja jasno ukazuju na Isusa kao Gospodara/Učitelja i kao na model koji učenici trebaju oponašati. Matej prikazuje Isusa kao onoga čije učenje dovodi do razumijevanja, pritom dovodeći Isusa u prvi plan. U evanđelju po Marku, Isus daje primjer istinskoga služenja jer živi ono što propovijeda (Mk 10,45). Od svih evanđelista, Marko najsvečanije oslikava posljedice nerazumijevanja. Nerazumijevanje učenika dramatično se prikazuje kroz Judinu izdaju, Petrovo poricanje i općenito odustajanje učenika od svoga gospodara (14,43-72) (Wilkins 1992, 196). Upravo tu Isus definira svoju krajnju ulogu sluge, kroz raspeće. Tek kad učenici postanu sluge, početak će uistinu slijediti Isusa.

Luka naglašava vjerovanje u Isusa Krista kao ključ ulaska u život istinskog učeništva (Lk 7,50; 8,48; 17,19). Također, naglašava cijenu koju treba platiti (Lk 9,57-62; 18,24-30). Kod Luke je to potpuna *vezanost* za Isusa, stoga i *odvojenost* od svih ostalih sklonosti određuje Isusova učenika (Talbert 1985, 62): „Tako dakle, tko se god između vas ne odreće svega svog imanja, ne može biti moj učenik“ (Lk 14,33). Ovo upućuje na činjenicu da je u odnosu učitelj – učenik upravo učitelj taj koji definira specifične odrednice sljedbeništva. U Evanđelju po Ivanu Isus je taj u kojem njegovi učenici trebaju ostati ili prebivati. Stoga se, kao i u Luki, naglašava vjerovanje kao jasan pokazatelj da je netko doista Isusov učenik (Iv 3,16-18). Vjerovanje znači prihvaćanje Isusovih tvrdnji da su On i Otac jedno (Iv 6,67-69; 13,13). No ta će se unutarnja vjera nužno očitovati prema van jer Isusovi učenici trebaju „roditi plod“ (Iv 15,1-17). Ni jedan od ovih aspekata se ne može, ni u jednoj fazi, odvojiti od učeništva. Umjesto toga, vjerovanje u Isusa omogućava učenicima da započnu svoj život sljedbeništva, a ta se početna vjera dokazuje bivanjem u Kristu kroz cijeli život.

Izvan evanđelja pojam *učenik* koristi se znatno rjeđe. Luka koristi isti pojam u Djelima, ali jasno prelazi s pojma *učenik* na pojam *kršćanin* (Djela 11,26). To su dvije različite riječi za koje se čini da za Luku imaju isto značenje. Nakon knjige Djela, pojam μαθητής nigdje se više ne koristi u Novom zavjetu. Međutim, sam koncept i dalje ostaje. „Iako im se naglasak i metode istraživanja razlikuju, gotovo

svi znanstvenici slažu se da je koncept učenika prisutan svugdje u terminologiji Novog zavjeta, u učenjima i metaforama“ (Wilkins 1992, 279). Najjasniji primjer nalazimo u Pavlovu prvom pismu Crkvi u Korintu, u kojem apostol opominje da „nasljeduju njega, kao što i on nasljeđuje Krista“ (1 Kor 11,1). Pavao koristi nasljedovanje, tj. imitaciju, i u drugim pismima (Ef 5,1-2; 1. Sol 1,6-7), prikazujući tako kontinuitet jedinstvene predanosti Isusu u ranoj Crkvi. „Učenik i imitator Krista predstavljaju jedno te isto“ (Michaelis 1967, 673). Da budemo posve jasni, Pavlov poticaj da bude oponašan nije značio da apostol pomišlja kako su oni koji njega oponašaju njegovi vlastiti učenici. On to jasno izražava u 1. Korinćanima 1,10-17. Nedvojbeno je da njihovo oponašanje Pavla, ako Pavao oponaša Krista, znači da je njihov gospodar i učitelj sam Isus Krist.¹⁰

Nadalje, Pavao i drugi novozavjetni pisci koriste starozavjetnu sliku *hodanja* za one koji žive Božjim načinom života (1 Kr 8,61; 2 Kr 20,3; Ps 26,3; 86,11). Pojam *hodanje* prirodno se koristi u Novom zavjetu za one koji prihvaćaju Isusov poziv i pridružuju mu se na Njegovu putu (Gal 5,16; Ef 5,1-2; 1. Iv 2,3-6). Budući da Ivan u evanđelju upotrebljava koncept *ostajanja* ili *boravka*, u svojim poslanicama nastavlja pozivati svoje čitatelje da čine isto (Iv 8,31-32; 1 Iv 2,3-6). Ova tri glagola u svom trajnom obliku podsjećaju učenike da ono u što se upuštaju predstavlja jedinstveni kontinuirani proces.

Konačno, pojam *ekkllesia* (crkva) koristi se u cijelom Novom zavjetu za opisivanje skupine učenika. Kao takav, pruža jasnu poveznicu između evanđelja, rane Crkve i poslanica (Wilkins 1992, 299). Zajedništvo učenika podrazumijevalo je da su oni „pozvani“,¹¹ vezani zajedno kroz Krista te okupljeni u Duhu Svetom (Grenz 1994, 606). Crkvu sačinjavaju Božji ljudi. Skupina učenika identificirala se kao Crkva nakon što je njihov spasitelj uzašao na nebo. Isto vrijedi i danas.

Ova studija teško da je iscrpna, ali se ipak pokazalo da su novozavjetni tekstovi jedinstveni u tome da vide Isusa kao objekt obožavanja te da poslušnost njegovu učenju predstavlja jasnu oznaku Isusovih učenika. Novozavjetna je ideja učenika slična grčkom konceptu po tome što pretpostavlja da učitelj sam oblikuje specifične odrednice sljedbeništva. Također, postoji zajednička poveznica između Novog zavjeta i rabinskog judaizma po tome što se u oba konteksta naglašava stvaranje učenika na način kako je to izraženo u Tori. Iako se takva doslovna definicija ne koristi u Starom zavjetu, važnost učenja Jahvinih riječi u svrhu po-

10 Postoji diskusija na temu Djela 9,25 smatra li Luka da su učenici sljedbenici Pavla ili Isusa. Ovo je jedini slučaj u cijelom Novom zavjetu u kojem se kaže da pojedinac ima svoje učenike. Wilkins zato sugerira da Luka govori o „vjernicima“ koji su se okupili oko svoga duhovnog mentora – Pavla (1992, 253).

11 *ek* („iz“) + *kaleo* („pozvati“) (Grenz 1994, 605).

slušnosti upućuje na vrijednost koja snažno povezuje Stari i Novi zavjet. Učenici Isusa Krista nasljeđuju svoga gospodara i nastoje rasti u razumijevanju i poslušnosti njegovim zapovijedima.

3. Što je Isus zapravo mislio kada je rekao „stvarajte učenike“?

Isusovo posljednje obraćanje učenicima, kao što je zabilježeno u Mateju 28,16-20, nosi iznimno velik značaj.¹² Mnogi ističu ovaj odlomak kao „sažetak“, „manifest“ ili „vrhunac“ čitavog Evanđelja po Mateju.¹³ Način na koji netko tumači ove riječi snažno utječe na to kako netko čita Mateja, druga evanđelja i ostatak Biblije. Značenje ove perikope također ima veliki značaj za Crkvu danas. Ova se teza posebno odnosi na problem što znači podizati Kristove učenike danas u Hrvatskoj. Stoga, Veliko poslanje predstavlja temelj cijelog projekta. Ovo se poglavlje posebno usredotočuje na Isusovu posljednju zapovijed učenicima. Moj je primarni cilj otkriti što je Isus mislio kad je rekao jedanaestorici „μαθητεύσατε (*matheteusate*, stvarajte učenike!).“¹⁴ Analizirajući ovaj odlomak, djelujem iz perspektive koju također koristi Matej *ipsissimima Vox Iesou* (sam Isusov glas).

Da bismo razumjeli što je Isus mislio, moramo odrediti Matejevu namjeru pri bilježenju ove zapovijedi. Dok razmatram Isusov posljednji govor, oslonit ću se na Matejev¹⁵ specifičan stil pisanja, na njegov način pozicioniranja Isusovih riječi i njegovu jedinstveno razumijevanje pojma učenika kroz cijelo evanđelje sa svhom odašiljanja općeg poziva na učenje. Velika korist može proizaći iz traženja izvornog značenja riječi. David Bosch žali se kako se ovaj odlomak „obično tumači u najjednostavnijem obliku dosljednog čitanja biblijskog teksta, bez ikakvog pokušaja razumijevanja samog poslanja u kontekstu u kojem se ono pojavljuje unutar Pisma“ (Bosch 1991, 341). Ovo poglavlje predstavlja pokušaj da se

12 Ulrich Luz (2005, 621) tvrdi da „izgleda kako su sve temeljne teološke tvrdnje iz Evanđelja po Mateju skupljene u tih četrdeset završnih riječi.“ Adolf Harnack je jednom rekao da „nitko ne može reći nešto veće od toga što je rečeno u tih četrdeset riječi“ – kao što citira Frederick Dale Bruner u *Matthew: A Commentary Volume 2: The Churchbook* (Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Company, 2007), 812.

13 Impresivan popis nalazimo u Bosch 1991, 57.

14 Gordon Fee (1993, 27) definira biblijsku egzegezu kao istraživanje i otkrivanje što je autor biblijskog teksta *mislio* i *namjeravao* postići svojim riječima.

15 Iako postoji nevjerovatna količina materijala, koja je proizašla iz proučavanja autorstva i vremena nastanka prvog evanđelja, za potrebe ovog projekta nema svrhe „dokazivati“ Matejevo autorstvo. Franceov zaključak je u tom kontekstu veoma odgovarajuć... „Matej ne bi trebao biti iskaz vjere... Ali vjerujem da pruža dovoljno povijesnih i literarnih podataka koji nam omogućuju snažan argument za prihvaćanje postavke da rani kršćani, koji su ovaj tekst smatrali njegovim djelom, nisu bili u zabludi“ (France 1989, 80).

izbjegne takva greška, a istovremeno jasno izrekne što je Isus htio postići kada je predao svoje poslanje učenicima.

Tvrdit ću da Isus, potičući jedanaesticu na stvaranje učenika, zapravo govori svojim sljedbenicima da oponašaju ono što je On sam činio dok je bio fizički prisutan među njima. Veliko poslanje jest Isus koji šalje, na isti način kao što je On sam bio poslan. No ova paralela nije u potpunosti točna – pošto Matej prikazuje Isusa kao Mesiju koji je konačno i u cijelosti izvršio Očevu volju, i to na način na koji njegovi nesavršeni učenici to nikad ne bi mogli ostvariti. Štoviše, Isus ne poziva svoje učenike da nadalje *stvaraju* svoje vlastite učenike kao što je On *stvorio* svoje. Međutim, kroz cijelo evanđelje Matej naglašava da Isus poziva svoje učenike da ga oponašaju na različite načine. Isusova je posljednja zapovijed vrhunac svih prethodnih. Evanđelje po Mateju pruža povijesnu i teološku pozadinu za podizanje učenika Isusa Krista, dok istovremeno daje Crkvi priručnik kako će ostvariti taj zadatak.

3.1 Veliko poslanje

28,16-17

Jedanaestorica učenika odoše u Galileju, na goru gdje im je Isus odredio.

Kad ga ugledaše, pokloniše mu se. A neki bijahu sumnjali.

Matejevo korištenje broja jedanaest ovdje je značajno iz dva razloga. Prvo, to pokazuje da se poslanje odnosi na sve sljedbenike. Isus nije poslao samo nekoliko preostalih učenika; poslao je svih jedanaest. To je u skladu s poslanjem u poglavlju 10, koje se također odnosi na skupinu od dvanaest učenika, a ne samo na odabrane propovjednike. Tijelo učenika u obje scene poslanja predstavlja čitavu zajednicu. Za Luza (2005, 149) je tako *učenik* „najvažniji ekleziološki pojam u Matejevom evanđelju“. Kao takvi, jedanaestorica „postaju izraz za Matejevu zajednicu, čiji su članovi sebe smatrali Kristovim učenicima.“¹⁶ Drugo, spominjući jedanaest učenika u 16. retku, Matej potiče čitatelja da se prisjeti onoga koji više *nije* tu. „Oznaka *jedanaest* ima veoma snažan značaj“ (Wilkins 2004, 947). Za Njegovu židovsko-kršćansku publiku, koja je bila uvjetovana da dvanaest smatra savršenstvom, broj jedanest stvara izrazito neugodan dojam.

Sličan ton nesavršenosti nazire se u činjenici da su „neki ἐδίστασαν (sumnjali ili oklijevali)“. Većina engleskih verzija teksta evanđelja prevodi ἐδίστασαν nekim od oblika riječi *sumnja*. „Ovdje nema naznake da je taj opis posebno negativan; to je način na koji su svi u tome bili zajedno“ (Edwards 1985, 59). Još uvijek traje rasprava o tome kako Matej koristi οἱ δὲ – konstrukciju za koju neki sugeriraju da

16 Ovo će se detaljnije razmatrati u 3.2.

se odnosi na ljude osim jedanaestorice, ili na postavku da su samo neki učenici sumnjali. Većina engleskih prijevoda donosi oblik „ali neki“, omogućavajući tako čitatelju da sam protumači tko je sumnjao i koja je bila narav te sumnje. S obzirom na to da Matej opisuje učenike koji su došli na mjesto gdje ih je Isus uputio, bilo bi kontradiktorno zaključiti kako oni nisu vjerovali da se pred njima nalazi sam uskrsli Isus. Njihovo je oklijevanje vjerojatno bliže strahopoštovanju nego nevjerici.

To je tumačenje potkrijepljeno činjenicom da Matej također izvještava kako su se učenici „προσεκύνησαν (*prosekynēsān*, poklonili)“. To je značajna tema u Evandjelju jer se opisuje način na koji su mudraci častili dijete Isusa (2,11), kako je gubavac reagirao na izlječenje (8,4) te kako su žene reagirale na uskrsloga Gospodina (28,9). Matej nadalje koristi slike planine kako bi naglasio ključne dijelove svoje priče, uključujući scenu iskušenja (4,1-11), Isusovu Propovijed na gori (poglavlja 5-7) te samo preobraženje (17,1-13). Planina također upućuje na Mojsija i Zakon, a to je upravo tipologija koju Matej razvija kroz cijelo svoje Evandjelje.

Jedino drugo mjesto, gdje se koristi διατάζω u Novom zavjetu – Petrov neuspjeh da zadrži svoju pažnju na Isusu – podrazumijeva προσεκύνησαν u istoj priči (Mt 14,31-32). U tom prizoru Isus kori Petra nazivajući ga *malovjernim* (14,31). Matej vjerojatno koristi ovaj kontrast kako bi se obratio svojim čitateljima, koji su se također našli u „dijalektičkoj napetosti između štovanja i straha“ (Bosch 2003, 76). Razumno je očekivati da će oni izvući utjehu iz činjenice da čak ni fizičko tijelo Isusa Krista nije spriječilo oklijevanje kod jedanaestorice učenika. Uključivanjem sumnje i poštovanja, Matej u konačnici prenosi poruku jasne razlike između učitelja i učenika – razliku koja je ključna za samo poslanje. Isus je taj na čiji se autoritet ovdje poziva i čijim prisustvom jedanaestorica bivaju osnaženi i utješeni, a ne svojim vlastitim samopouzdanjem.

Činjenica da su to Isusove posljednje riječi, koje je zabilježio Matej, te da su izgovorene na planini, obećava da će Isusova prisutnost potaknuti čitateljevu biblijski senzibiliziranu maštu da zaključi kako je Isus poput Mojsija. No, umjesto da jednostavno aludira na Mojsija, Matej iscrtava sve planinske prizore zajedno i postavlja Isusove posljednje riječi na vrhunac svog evandjelja. Kao što će se kasnije pokazati, Isus potvrđuje svoj konačni autoritet kada se obraća učenicima. Ovaj kratki tekst služi da bi se uspostavio susret između Učitelja i učenika – između uskrslog Mesije vrijednog slavljenja i nesavršenih sljedbenika koji mu se klanjaju, slušaju ga i pokoravaju se.

28,18a

Tada im se pridruži Isus te im reče...

Kao što je već bilo spomenuto, postoji velika udaljenost između učitelja i učenika, koja se ogleda u kratkoj sekvenci Isusovih posljednjih riječi. Učenici dolaze svom učitelju u činu štovanja, ali bez ikakvog priznanja ili isprike zbog svoga dezertira-

nja za vrijeme Isusove patnje i smrti. Matejeva će se publika sjetiti strepnje kojom se Mojsije približio Jahvi na planini. To može biti pozadina činjenice da učenici oklijevaju dok se približavaju Isusu. Broj jedanaest je nesavršen, a jedanaestorica su čak i nesposobna za zadatak koji je pred njima pa, ipak, Matej opisuje Isusov odgovor kao približavanje njima.¹⁷ Matej ovdje ne govori o ukoru – kao što je to slučaj s odgovorom koji je zabilježen ranije kada je Petar oklijevao, a koji je također uključen u Markovu verziju Velikog poslanja (Mk 16,15-18). Matej pruža pogrešnu sliku učenika. Međutim, Isusovo približavanje svojim sljedbenicima premošćuje provaliju među njima.

28,18b

“Dana mi je sva vlast, nebeska i zemaljska.”

Nakon što je Isus održao svoju Propovijed na gori, Matej opisuje iznenađenost gomile jer je Isus poučavao kao onaj koji ima ἐξουσία „autoritet“ (7,29). Nakon izlječenja gubavca, svjetina opet slavi Boga jer je ljudima dao „vlast“ (9,8). Kroz cijelo je evanđelje Isus opisan kao onaj kome je dodijeljena božanska vlast. Ovdje, u završnoj sceni, On to i sam potvrđuje. Matej jasno prepoznaje ispunjenje proroštva iz teksta Daniel 7,13-14 u tome što je Isusu *dano* kraljevstvo, slava i čast. Isus je predstavljen kao Sin Čovječji čiji je apsolutni autoritet ostvaren.

28,19-20a

“Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio!”

3.2 Μαθητής

U Matejevu evanđelju, μαθητής često upućuje na „upute učenicima“.¹⁸ U takvim slučajevima učenici postavljaju pitanje ili iznose tvrdnju, na što Isus odgovara davanjem specifičnih uputa. U nekoliko navrata učenici u okviru jedne pripovijesti prolaze proces od nerazumijevanja do razumijevanja (13,51-52; 16,13; 17,13). Matej izvještava da su „razumjeli“ nakon što su čuli upozorenje kako se trebaju čuvati učenja farizeja i saduceja (16,13) i na koga je Isus mislio nakon Preobraženja (17,13). Neki komentatori kritiziraju Mateja zbog idealiziranja učenika u usporedbi s Markom u čijem su Evanđelju učenici često prikazani kao oni koji

17 William Bronn (2010) sugerira da se Isusova reakcija odnosi na Josipov oproštaj s jedanaestoricom braće. Bronn iznosi uvjerljiv argument da, kada Matej spominje svoju „braću“ u 28,1, zapravo predviđa oprostjenje koje će se dogoditi na planini u Galileji.

18 Wilkins (1995, 165) sačinjava popis svih referentnih redaka: 8,21, 23; 9,27; 10,42; 12,49; 13,10; 15,23; 16,5; 17,6; 17,10; 18,1; 19,10; 21,20; 24,3; 26,8, 40, 45.

ne razumiju. Međutim, Luz (1995, 139) tvrdi da je „za Mateja ambivalentnost u ponašanju učenika – pomiješanost vjere i sumnje, poslušnosti i neuspješnosti – očigledno predstavlja realnost učenništva.“ U Mateju, međutim, Isus ne ostavlja svoje učenike u tom stanju. Kako bi pokazao njihov napredak, Isus je doveden u prvi plan kao „uspješan učitelj svojih učenika“ (Wilkins 1995, 181). Matejeva je namjera u konačnici istaknuti Isusov autoritet.

Neki tvrde da Matej koristi μαθητής isključivo kako bi opisao dvanaesticu najbližih učenika, ali France (1989, 261) tvrdi da takva postavka samo nepotrebno ograničava Matejev domet. Dok se većina slučajeva u kojima Matej koristi ovu imenicu odnosi upravo na dvanaesticu, njegov je naglasak manje na tome tko su oni, a više na tome kako reagiraju na Isusova učenja. „Učenici su ti koji slušaju i razumiju Isusove upute i učenja te oni koji vrše Božju volju“ (Luz 2005, 131). Ako je to istina, oznaka učenik može se koristiti i izvan Matejeva teksta. Zapravo, to je vjerojatno upravo ono što je Matej izvorno imao na umu. Wilkins (1995, 222) tvrdi da je „Matej konstruirao evanđelje koje će osposobiti učenike za podizanje novih učenika.“ France (1989, 261) se slaže s time, tvrdeći pritom da se μαθητής odnosi na bilo koga – u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti – tko slijedi Isusa kao svoga Gospodina. Kao što je navedeno, ovaj odlomak ima važno značenje za današnju Crkvu. Ovaj „transparentan“ način čitanja Matejeva evanđelja donosi Isusove riječi do ušiju suvremenih učenika i prezentira Veliko poslanje kao odgovornost koju treba živjeti sada.¹⁹

3.3 Μαθητεύσατε

πορευθέντες οὖν

μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,

βαπτίζοντες αὐτούς

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,

διδάσκοντες αὐτούς

τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν

Μαθητεύσατε predstavlja osnovni glagol u ovoj rečenici. Druga tri glagola (označena kurzivom) imaju samo potpurnu ulogu; πορευθέντες („ići“ ili „hodati“), βαπτίζοντες („krstiti“) i διδάσκοντες („poučavati“). βαπτίζοντες i διδάσκοντες su glagolske imenice po tome što su podređeni osnovnom glagolu u rečenici, pošto glagolske imenice u značenju „krštenje“ i „poučavanje“ odgovaraju na pitanje *kako* Isus očekuje da se dogodi stvaranje učenika. Svrha je ovih

19 Možda ni jedan znanstvenik to ne naglašava toliko kao Luz u raznim studijama. Njegov je stav da „glagol μαθητέω funkcionira transparentno tako da učenništvo u evanđelju osvjetljava vrijeme u kojem je živio evanđelist“ (2005, 131).

glagolskih imenica dodatno pojasniti što je autor zapravo želio iskomunicirati osnovnim glagolom (Wallace 1996, 628-629). Stoga, stvaranje učenika ne može se dogoditi bez krštenja i poučavanja.

Βαπτίζοντες („krštenje“) je prva glagolska imenica koja predstavlja imperativ. Isus pojašnjava da se učenici trebaju krstiti „u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“. Upotreba εἰς („u“) može značiti „u posjed“. Krštenje, prema tomu, pokazuje da je osoba promijenila vlasnika i prešla u „položaj pripadnosti Bogu“ (Witherington 2006, 535). Ova zapovijed u kombinaciji s izričitom trinitarnom formulom podsjeća čitatelja na Isusovo krštenje u tekstu Matej 3,13-17. Tijekom te kratke scene Otac govori Sinu, koji sluša i na kojega silazi Duh. Iako se može još dodatno raspravljati o tome naglašava li Matej upravo tu točku, Trojstvo je svakako latentno prisutno u tekstu (Witherington 2006, 81). Isusovo krštenje također pridonosi Matejevoj kristologiji. Glas s neba upućuje na tonove iz Psalma 2,7 i Izaije 42,1 – što ukazuje na Isusovu ulogu božanskoga Sina i Božjeg sluga koji pati. Blomberg (1992, 82) sugerira da Isusovo krštenje predstavlja „formalno imenovanje i slanje“.

Διδάσκοντες je druga potporna glagolska imenica. Bliska povezanost između Isusova učenja i njegovih učenika je već bila ispitana u širem kontekstu Evanđelja, ali ovdje je važno usredotočiti se na Isusovo naglašavanje poslanja. Ovdje Isus zapovijeda svojim učenicima da nauče druge da slušaju πάντα („sve“) što im je zapovjedio. Matej je jedinstven po tome što prikazuje Isusa koji ne poziva učenike da „naviještaju evanđelje“ (Marko 16,15) ili „pokajanje za oprostjenje grijeha“ (Luka 24,47). Umjesto toga, oni trebaju *poučavati*. Sadržaj je i širok – *sve* što je Isus zapovjedio, ali također uzak – *samo ono* što je Isus poučavao. „Isus nije samo bio, već uvijek jest ‘jedini učitelj’ svoje Crkve“ (Luz 2005, 633). Prilikom zapovijedanja jedanaestorici da stvaraju učenike Isusa Krista, on poziva buduće učenike da budu *njegovi* sljedbenici, a ne učenici onih koji objavljuju njegovu poruku.

To nas podsjeća na pet diskursa u Mateju koji upućuju na to da učenici ništa ne smiju propustiti dok prenose Isusov nauk budućim sljedbenicima.²⁰ Matej, zapravo, uključuje više Isusovih zapovijedi nego Marko, Luka ili Ivan. Njegova je poanta jasna: Isusovi učenici slušaju i pokoravaju se Isusovu nauku. Stoga, „poučavanje je ključni način stvaranja učenika“ (Witherington 2006, 534). To pokazuje vezu između imenice i glagola: učenici prihvaćaju i pokoravaju se Isusovu učenju. Oni koji stvaraju učenike, poučavaju o svemu što je Isus učio i zapovjedio, oslanjajući se na njegov autoritet i obećanje.

Oblik πορευθέντες („idite“ ili „ići“) je malo drugačiji od druge dvije glagolske imenice. Blomberg (1992, 431) ga smatra „uvodnom glagolskom imenicom ne-

20 Svaki je diskurs izražen sličnom formulom; „I kada je Isus završio svoj govor“ (7,28; 19,1; 26,1), „Kada je Isus dovršio pouku ...“ (11,1), „I kada je Isus dovršio ove prispodobе“ (13,53).

posrednih okolnosti“. Tvrdi da bi ga trebalo tretirati kao koordinatu u odnosu na osnovni glagol – ovdje „Idite i činite“. ²¹ Međutim, dominantna imperativna kvaliteta μαθητεύσατε stoji sama po sebi kao imperativ. Drugim riječima, „stvarati učenike“ ne ovisi ni o čemu drugom, već predstavlja jedinstvenu zapovijed. To, naravno, ne znači da πορευθέντες nema značaj i težinu. Isus je također upravo ovom riječju započeo svoju prvu službu (10,5-15), pokazujući gdje bi učenici trebali ići („k izgubljenim ovcama doma Izraelova“), a gdje ne bi trebali ići („pogani“ i „Samarijanci“). Nadalje, Matej stavlja ovaj glagol u usta anđela koji je rekao ženama da „krenu žurno“ (28,7) učenicima. ²² Poruka je jasna: naredba „stvarajte učenike“ podrazumijeva kretanje prema potencijalnim učenicima Isusa Krista.

U konačnom poslanju, međutim, učenici trebaju ići πάντα τὰ ἔθνη. Postoje oprečna stajališta o tome što Isus misli: ili svim „poganima“ ili svim „narodima“. Prvu tvrdnju podržavaju oni koji tumače Mateja na način da Isus odbacuje Židove od sada pa nadalje. ²³ No takva je analiza kontroverzna. ²⁴ Općeprihvaćeno stajalište je da Isus sada jednako uključuje Židove i pogane kao primatelje evangelizacije i suda (Meier 1977, 94-102). Ovo je tumačenje podržano od strane povijesne egzegeze i daje smisao oštrou kontrastu između eksplicitnih ograničenja prvog poslanja (10,5-15) te ekspanzivnog tona (i nedostatka ograničenja) u ovom slučaju. Luz (2005, 26) rezimiraju: „Ono što je otkazano u 28,19 zapravo predstavlja isključivu narav poslanja Izraelu.“

Tri dodatne glagolske imenice značajno doprinose Matejevju izrazu onoga na što Isus poziva svoje učenike. Ipak, oni sami ne predstavljaju Isusovo poslanje. Isusovi učenici nisu postali istinski sljedbenici kroz poučavanje ili krštenje. Isusovi sljedbenici su oni koji su se odazvali njegovu pozivu (4,18-21). „Činjenica da su Petar i drugi postali Isusovi učenici, ne zbog njegova učenja, već zbog njegova poziva, veoma je sugestivna“ (Davies i Allison 1991, 684). To sugerira da, iako se stvaranje učenika ne može dogoditi bez odlaska, krštenja ili poučavanja, ipak te tri komponente same po sebi ne stvaraju učenike. Kao što je Isus pozvao svoje učenike da ga oponašaju u brojnim drugim područjima, tako ih poziva da i oni zauzvrat pozivaju potencijalne učenike da imitiraju njih.

21 Ostali primjeri uvodnih glagolskih imenica situacije u Mateju su 2,8; 9,13; 11,4; 17,27; 28,7 (Blomberg 1992, 431). Wallace (1996, 645) smatra da πορευθέντες predstavlja „glagolsku imenicu sudionika okolnosti“. Stoga, poput Blomberga, Wallace također smatra da πορευθέντες koordinira μαθητεύσατε.

22 Zanimljivo je da se ovaj glagol ne koristi kada glavni svećenici šalju stražare da ispričaju lažnu priču o tome kako je nestalo Isusovo tijelo. U Mateju 28 nalazimo četiri poslanja. No samo tri koja uzimaju u obzir Isusovo uskrsnuće i koji sadrže oblik glagola „idite“.

23 Blomberg (1992, 431) upućuje na D.R.A. Harea i D.J. Harringtona kao predstavnike koji zastupaju takvo viđenje.

24 Takav stav iznosi, primjerice, Blomberg (1992, 431- 432).

Dakle, pokoravanje Velikom poslanju ovisi u potpunosti o Isusovu autoritetu i usredotočuje se na to kako je *On* sam stvorio učenike. To je mandat koji se odnosi na cijelu Crkvu. Nakon prethodnih zapažanja da se Isus obratio jedanaestorici, Veliko poslanje, dakle, predstavlja zadatak koji treba poduzeti cijela zajednica. Konačno, stvaranje učenika je proces. Poziv se ne završava kada netko postane učenik Isusa Krista. Frederick Bruner (2007, 817) sugerira da se „prozaični karakter riječi (μαθητεύσατε) opušta“ i nadalje tvrdi da se pretvara u „rad s ljudima tijekom vremena u jednostavnom obrazovnom procesu učenja Isusa i o Isusu“. Stvaranje učenika znači pozivanje ljudi da slijede Isusa. To podrazumijeva odlazak, poučavanje učenika da vrše sve što je Isus zapovjedio i krštavanje u ime Trojedinoga Boga.

28,20b

... Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta.”

Posljednje Isusove riječi njegovim učenicima odjekuju imenom Emanuel, koje mu je dano na početku Matejeva evanđelja (1,23). Podsjećaju na tvrdnju koja se odnosi na crkvenu disciplinu i uvjeravanje da će *On* biti prisutan kada su „dvojica ili trojica sabrana“ u Njegovo ime (18,20). Isusovo posljednje obećanje također podsjeća na Božju prisutnost u Starom zavjetu, što je često bilo popraćeno pozivom na služenje (Izl 3,12; Još 1,5, 9). Takav je slučaj i ovdje pošto Matej povezuje Isusovo obećanje s poslanjem i završava Evanđelje bez uzašašća. Isusova prisutnost među njegovim učenicima trajat će, dakle, onoliko koliko traje i sam zadatak: „do svršetka svijeta“.

Iznenaduje činjenica da Isus najavljuje kako će *On* sam, a ne Duh Sveti, ostati sa svojim učenicima. Zaista je istina da Matej ne uključuje govor o Duhu na isti način kao ostala tri pisca evanđelja. Markova verzija poslanja podrazumijeva moćne znakove i čudesa (Mk 16,17-18). Matej ih, međutim, izostavlja i tek citira Isusovu zapovijed kako je njegove učenike potrebno naučiti da budu poslušni. Isus povezuje svoju prisutnost s vršenjem svih njegovih zapovijedi. „Duh govori mnoštvom glasova i mnogi se ljudi na njega pozivaju. Isus, s druge strane, govori veoma jasno. On svoje zapovijedi prenosi na učenike kako bi ih u svijetu drugi mogli prepoznati po njihovim djelima“ (Luz 2005, 635).

Ne čini se da Matej namjerava odgovoriti na pitanje *kako* je točno Isus prisutan među svojim učenicima. Ipak, tvrdim da je to upravo način na koji je Matej napisao svoje Evanđelje i namjeravao uvjeriti svoju publiku da će uskrsli Isus biti sa svojim učenicima. Matej natapa cijelo Evanđelje temom „Bog s nama“, sugerirajući da je Isus prisutan i u samom čitanju Evanđelja (Resseguie 2005, 58).

3.5 Zaključak

Želio bih iznijeti dvije stvari prije nego što pokušam odgovoriti na pitanje što je Isus mislio kada je svojim učenicima zapovjedio Veliko poslanje. Prvo, Matej vezuje Isusove tvrdnje o samome sebi (indikativ) s poslanjem njegovim učenicima (imperativ). Unatoč čudesnom bogatstvu ovog odlomka, poslanje na stvaranje učenika ne može se odvojiti od postavke Isusova potpunog autoriteta i njegove prisutnosti zauvijek. Učenici Isusa Krista participiraju u njegovu autoritetu i sigurni su u prisustvu svog uzvišenoga Gospodina. Zadatak koji Isus daje jedanaestorici može se pravilno protumačiti samo ako se pravilno razumije Onoga koji šalje na zadatak. Ono što Isus *čini* je duboko povezano s onim tko *On jest*. Kristologija mora biti temelj svake kršćanske misije. „Indikativ i imperativ povezani su u Isusovoj osobi pošto je On sam davatelj i autor Poslanja” (Luz 2005, 137).

Tijekom cijele svoje službe Isus poziva svoje učenike da ga oponašaju. Matej prikazuje brojne poveznice između Isusovih riječi i njegovih djela (Davies i Allison 1997, 715). Od Propovijedi na gori, gdje među ostalim potiče svoje slušatelje da budu krotki i da vole svoje neprijatelje, pa sve do zapovijedi učenicima da nose svoje križeve, Matej uvijek iznova pokazuje Isusova djela s njegovim riječima. Stoga, ne čudi što Matej prikazuje Isusove učenike kao one koji žive mnoge zapovijedi koje im je Isus dao. Isus zapravo izričito kaže: „dosta je učeniku da bude kao njegov učitelj” (Mt 10,25). Matej zauzvrat uređuje svoj tekst na način da odgovara ovoj postavci. Prije nego što zapovjedi svojim učenicima što trebaju reći i činiti (10. poglavlje), tekst navodi Isusove riječi (5-7) i djela (8-9) (Davies and Allison 1991, 197). Ako je, dakle, Matejevo evanđelje puno primjera u kojima su Isusovi učenici pozvani oponašati Isusa, pa oni to onda i čine, prirodni bi zaključak bio kako Isus potiče svoje učenike da još više oponašaju svog Učitelja. Upravo je to ono što imamo u Velikom poslanju. Stoga, ukloniti poslanje iz konteksta kršćanskog življenja znači izgubiti božanski autoritet i nužnost misije.

Drugo, Michel (1995, 45) kaže da Matej 28,18-20 predstavlja ključ za razumijevanje čitavog teksta. Matej poziva svoju publiku na ponovno čitanje kako bi svi u cijelosti shvatili sve što je Isus zapovjedio. „Evanđelje po Mateju je *priča koju je potrebno čitati od početka do kraja*. To je jedini način na koji se ona pravilno razotkriva.” (Luz 2005, 83). Matej 28,16-20 predstavlja ključ za razumijevanje Božje prisutnosti (1,16), uvođenja trojstva pri Isusovu krštenju (3,13-17), Isusova autoriteta koji je prepoznat kod mnoštva (7,29; 9,8), važnost svakog od njegovih „pet diskursa” i, možda najvažnije, Isusove metode stvaranja učenika. David Sim (1994, 2) identifikira ovaj tekst kao „premošćujući odlomak koji zaključuje Matejevu priču o ‘povijesnom Isusu’ i upućuje čitatelja na novo razdoblje univerzalnog poslanja Crkve koja provodi svoja nastojanja pod zaštitom uskrsloga Krista.” Slažem se da to ukazuje na budućnost, na način na koji to Sim zaključuje, ali može upućivati na budućnost samo ako nudi Isusovo učenje budućim naraštajima učenika. Prošlost, povijesni aspekt Matejeva evanđelja, jednako je važna. Isus

upućuje svoje učenike da stvaraju učenike; Matej, dakle, daje Isusovim novim učenicima ulogu nastavljanja preuzetog zadatka.

Stoga, prema Mateju, Isusova zapovijed na stvaranje učenika znači oponašanje Isusa u načinu na koji je On zvao, poučavao, odnosio se prema svojim učenicima i služio im. Pokoravati se Velikom poslanju znači pozivati ljude svih naroda u odnos s Bogom, koji se očituje činom krštenja u ime Trojedinoga Boga i kroz poučavanje drugih da vrše sve što je zapovjedio Isus. Zbog svoga vrhunskog autoriteta i stalne prisutnosti, Isus Krist je u središtu svakog učenništva. „Učenici Isusa Krista posvećeni su svome gospodaru i pokoravaju se njegovu učenju. Tako oni predstavljaju dio zajednice pošto je μαθητης ekleziološki pojam” (Luz 2005, 132). Jednostavno rečeno, Isusova misija odnosi se na cijelu Crkvu. Njegovo se evanđelje odnosi na svakoga jer započinje rodoslovljem, a završava „svršetkom svijeta“ te naviješta Isusov isključiv i vječan autoritet, kao i njegovu želju da sve ljude privede u odnos s Ocem. Isusova poruka, kako ju je zabilježio Matej, stoga je jednako primjenjiva na njegove učenike danas kao što je bila primjenjiva na planini u Galileji. Oni, koji svome Gospodinu pristupaju sa štovanjem, oni će, usprkos svojim nesavršenostima, iskusiti autoritet i prisustvo Krista, dok nastoje stvarati učenike u svim narodima.

Literatura

- Blomberg, Craig L. 1992. *Matthew*. Nashville, TN: Broadman Press.
- Borthwick, Paul. 2015. *Great Commission, Great Compassion: Following Jesus and Loving the World*. Downers Grove, IL: Intervarsity Press.
- Bosch, David, J. 2003. *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Bronn, William R. 2010. “Forgiveness in ‘My Brothers’ of Matthew 28:10 and its Significance for the Matthean Climax (28:16-20). *Biblical Theology Bulletin: A Journal of Bible and Theology*.
- Bruner, Frederick Dale. 2007. *Matthew: A Commentary I*. Grand Rapids, MI: Eerdmans Publishing Company.
- Davies, W.D., Allison, Dale C. 1991. *The Gospel According to Saint Matthew*. Vol.2. Edinburgh: T&T Clark Ltd.
- Dever, Mark. 2016. *Discipling: How to Help Others Follow Jesus*. Wheaton Ill: Crossway.
- Edwards, Richard A. 1985. “Uncertain Faith: Matthew’s Portrait of the Disciples”. In: Fernando F. Segovia. *Discipleship in the New Testament*. Philadelphia: Fortress Press.

- Fee, Gordon. 1993. *New Testament Exegesis*. Louisville, KY: Westminster/John Knox Press.
- France, R.T. 1985. *Matthew: An Introduction and Commentary*. Downers Grove, IL: IVP Academic.
- France, R.T. 1989. *Matthew: Evangelist and Teacher*. Grand Rapids, MI: Paternoster Press.
- Grenz, Stanley, J. 1994. *Theology for the Community of God*. Nashville, TN: Broadman&Holma Publishers.
- Guthrie, Stan. 2000. *Missions in the Third Millennium: 21 Key Trends for the 21st Century*. Waynesboro, GA: Paternoster Press.
- Hagner, Donald A. 1998. "Law, Righteousness and Discipleship in Matthew." *Word and World*, Vol. 18, No. 4, (1998): pp. 364-371.
- Luz, Ulrich. 1995. *The Theology of the Gospel of Matthew*. Translated by J. Bradford Robinson. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Luz, Ulrich. 2005a. *Matthew 21-28: A Commentary*. Translated by James E. Crouch. Minneapolis, MN: Augsburg Fortress.
- Luz, Ulrich. 2005b. *Studies in Matthew*. Translated by Rosemary Selle. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Co.
- Meier, J.P. 1977. "Nations and Gentiles in Matthew 28:19?" *CBQ* 39 (1977): 94-102.
- Michaelis. 1967. „μμούμαι”. In: Gerhard Kittel, *Theological Dictionary of the New Testament*, trans. Geoffrey W. Bromiley, vol. 4. Grand Rapids, MI: Eerdmans Publishing Company.
- Michel, Otto. 1995. "The Conclusion of Matthew's Gospel," *The Interpretation of Matthew*. Edinburgh: T&T Clark.
- Müller, D. 1975. „Disciple“. In: Colin Brown, *Dictionary of New Testament Theology*. Vol.1. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House.
- Rengstorf, K. H. 1967. „μαθητής”. In: Gerhard Kittel (ed.), *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 4. Translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids, MI.
- Resseguie, James, L. 2005. *Narrative Criticism of the New Testament*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Sim, David C. 1998. *The Gospel of Matthew and Christian Judaism. The History and Social Setting of the Matthean Community*, T & T Clark Ltd.
- Stott, John, R.W. 1990. *The Message of Acts: The Spirit, the Church & the World*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Talbert, Charles H. 1985. "Discipleship in Luke-Acts". In: Fernando F. Segovia,

- Discipleship in the New Testament*, Philadelphia: Fortress Press.
- Wallace, Daniel B. 1996. *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House.
- Wilkins, Michael J. 1992. *Following the Master: A Biblical Theology of Discipleship*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing Co.
- Wilkins, Michael J. 1995. *Discipleship in the Ancient World and Matthew's Gospel*. 2nd ed. Grand Rapids, MI: Baker Books.
- Wilkins, Michael J. 2004. *Matthew*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Willard, Dallas. 1997. *The Divine Conspiracy: Rediscovering our Hidden Life in God*. New York: HarperCollins.
- Willard, Dallas. 2006. *The Great Omission: Reclaiming Jesus's Essential Teachings on Discipleship*. London: HarperCollins Publishers Ltd.,
- Witherington, Ben III. 2006. *Matthew*. Macon, GA: Smyth & Helwys Publishing.

Prevela s engleskog Dalia Matijević

Jeremy Bohall

Making Disciples in Croatia

Abstract

This project explores how the Evangelical Pentecostal Church (EPC) in Croatia is making disciples of Jesus Christ today. The goal is to demonstrate that despite the worldwide and local deficit in effective disciple making, the EPC has the resources and potential to live in obedience to the Great Commission. This has been shown by looking at the historical definition of a disciple, exegeting Matthew 28:16-20, exploring the proper context of disciple-making, and interviewing several members of the EPC. Upon examination, while there are multiple causes for the lack of disciples in Croatia, the primary problem is that of what will be called naive disobedience. It will be argued that local churches in the EPC have not been taught how to properly make disciples. By presenting the importance of teaching, relationships and practicing the spiritual disciplines, it will be demonstrated that a solution to the lack of disciple-making exists within the EPC.